

קול צופיך

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמַּקְבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מקץ - תשס"ג - מאת מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמַּקְבֵּל אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמַּקְבֵּל אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : מקץ

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ג.

חנוכת המזבח וחג החנוכה

חנוכת המזבח וחג החנוכה

המשנה (מגילה ל ע"ב) מונה את סדר הקריאה בתורה בכל מועד ומועד שבמעגל השנה וז"ל: "בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים וכו', בחנוכה בנשיאים". הגמרא (לי"א ע"א) מפרטת את סדר ההפטרות כאשר יחולו בימות החנוכה שבת אחת או שתי שבתות (כמו השנה) וז"ל: "בחנוכה - בנשיאים, ומפטירין בנרות דזכריה. ואי מיקלעי שתי שבתות, קמייטא - בנרות דזכריה, בתרייתא - בנרות שלמה". בנשיאים פרשת הנשיאים של יום ראשון שני וכו'. ומבאר רש"י (שם על המשנה) הטעם שבחנוכה קוראים בפרשת הנשיאים, שכן חנוכה קשור גם כן לחנוכת המזבח - וז"ל: "בחנוכה בנשיאים - דהוי נמי חנוכת המזבח".

שלך גדולה משלהם - נרות חנוכה

יש מבארים את הקשר שבין חנוכת המזבח לבין חג החנוכה על פי מה שכתב הרמב"ן על דברי רש"י. וז"ל רש"י: (במדבר ח, ב) "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חידך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות".

רש"י מבאר בפשטות, שהגדולה שזכה לה אהרן היתה בהדלקת ובהטבת הנרות של המנורה שבמשכן. ואילו הרמב"ן מבאר, שהגדולה בה זכה אהרן היתה, שבניו החשמונאים יזכו להדליק את המנורה בתקופת מלחמתם ונצחונם ביוונים. וז"ל הרמב"ן (שם): "אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו. ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמר אליו, יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שקרויה על שמך, והיא חנכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנכת המזבח" עכ"ל. והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו. עד כאן לשון הרמב"ן.

דרך גביית התרומות למשכן

חז"ל אומרים בשעה שצוה הקב"ה את משה רבנו על הקמת המשכן, בא משה לעם ישראל וציווה לתרום לתרומת המשכן, ואותו היום היה אחרי יום הכיפורים. התחילו כל העם והנשים בראש, לבוא ולתרום כפי שנדבם לבם. באו הנשיאים למשה ואמרו לו שיותר טוב להכין רשימה כמה דרוש לתרום לכל דבר במשכן, ולחלק את הרשימה בין העם, וגם כדאי להודיע על ידינו שיתקיים לכבוד האירוע וכך יוכלו לגבות מהנדיבים הגדולים את כל הסכום הדרוש. אבל משה רבנו לא רצה לפעול בדרך זו, אלא אמר שכל אחד יבוא ויתרום כפי שידבנו לבו דוקא.

תרומת הנשים והבעלים

הבא"ח כותב: ישב משה רבנו וחיכה לתרומות, והנה הוא רואה שנשים באות ומביאות פחים מלאים בזהב ובאבנים טובות ומרגליות לתרומת המשכן. אך משה רבנו לא רצה לקחת את התרומה הזאת ללא הסכמה מפורשת של הבעלים, כי חשש שמא הנשים מתוך התלהבות הביאו את מה שהביאו, ויתכן ואין דעת הבעלים נוחה עם הדבר הזה. חזרו הנשים לביתן

ואילצו את בעליהן לבוא עמם למשה ולהסכים בפניו על התרומה שלהן. וכך חזרו למחרת אותן הנשים, וכל אשה שבאה עם בעלה והסכים בפה מלא בפני משה על התרומה, קיבל משה רבנו ממנה את התרומה, וממי שלא רצה הבעל להגיע, לא קיבל. וזהו מה שכתוב בבוקר בבוקר, כי בראשון לא קיבל ובשני קיבל.

תרומות של כל ישראל

כשראה בצלאל את הכמויות הנדיבות שהביאו עם ישראל, חישב את כל מה שהביאו, ואמר למשה רבנו ימריבם העם להביא מדי העבודה למלאכה, וממילא לא צריך יותר. ולכאורה מדוע לא רצה לקחת את כל התרומות ולשמור את הנותר בקופת המשכן? אלא שבחכמתו הבין, שאם יקבל את כל התרומות וייוודע שהיה הרבה עודף, היו באים בטענות ואומרים שלא השתמשו משלהם לצורך בניית המשכן אלא שמרו זאת בעודפים, על כן רצה לקבל בדיוק את מה שהביאו, כך שלפי חשבון יצא שבכל מה שתרמו נעשה שימוש למשכן. וזהו שמבאר האור החיים הקדוש על הפסוק 'יהוה' - לומר שנעשה נס וכל מה שהותירו נכנס לחשבון של כל מה שנצרך לבניית המשכן בדיוק.

מלאכת המשכן והקמתו

היום שבו גמרו משה ועם ישראל את כל מלאכת המשכן וכליו היה בכ"ה לחודש כסלו. והנה ידוע שהקמת המשכן נעשתה בר"ח ניסן וכמו שכתוב (שמות מ, יז) 'וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנֵה הָשִׁנִּי בַּחֲדָשׁ לַחֲדָשׁ הַחֹקֶם הַמִּשְׁכָּן'. והביאור הוא שבאמת סיימו את כל המלאכה בכ"ה בכסלו, ואמר להם הקב"ה שיכחו ולא יקימו עדיין, עד ניסן, שבו יש זכות אבות. יצאו עם ישראל להקים ולא רצו להמתין עד שיתקבל ציווי, מה עשה הקב"ה? הכביד את הקרשים של המשכן מאוד, ולא היה מי שיכל להקים אותם, וכמו שמביא רש"י בשם התנחומא וז"ל: (רש"י שמות לט, לג) 'ויביאו את המשכן וגו' - שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקוף, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ, יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו, עכ"ל המדרש. ואמרו חז"ל שהיו דתן ואבירם מלגלים על משה ואומרים כיצד תקים את הקרשים והלוא כי הגיבורים לא הצליחו להקים עד עתה. ושמעתי בשם הבן איש חי שקראו דתן ואבירם לכל עם ישראל ואמרו להם באו ותראו איך משה לא מצליח להקים את המשכן, ומשהתאספו כולם ראו איך שהקרשים עומדים על ידי משה אחד לאחד וזהו שכתוב 'הוקם המשכן' - בדרך נס.

נחמתו של יום כ"ה בכסלו

חז"ל אומרים שבא יום כ"ה בכסלו לקבול לפני הקב"ה על אשר הפסיד את הקמת המשכן שנדחה עד לר"ח ניסן, והלוא גמרו בו את כל מלאכת המשכן! ניחם אותו הקב"ה ואמר לו שעתידים בני ישראל לעשות את חג החנוכה ביום כ"ה בכסלו, כי בו נכנסו למקדש אחרי נצחונם וטהרו וחנכו אותו, ויקבעו אותו לדורות לחג של שמחה והלל להקב"ה על הניסים ועל הנפלאות שעשה עמם, של מעטים נגד רבים (ועיין רש"י על פסוק 'בדרך ה' חילו') בברכת משה רבנו לשבט לוי בפרשת וזאת הברכה).

כ"ה בכסלו זכר לנצחון או להדלקת המנורה

ישנה מחלוקת בפוסקים (עיין בליקוטים על הרמב"ם הוצאת פרנקל עמוד תרל"ח) בדעת הרמב"ם מתי נכנסו החשמונאים למקדש ומצאו בו פך שמן טהור. וז"ל הרמב"ם (הלכות מגילה וחנוכה פ"ג ה"א ובי): "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הסהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני.

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֵלֵיהֶו זְצוּק"ל

מקץ - תשס"ג - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהֶו זְצוּק"ל

הקב"ה כדי להראות את הפלא הגדול שבנס שעשה עמם, לדורי דורות, ניצחון מעטים נגד רבים, ומעט שמן שדלק שמונה ימים.

"תירוץ" הרמב"ם על קושיית הבי"

ידועה הקושיה המפורסמת שהקשה הבית יוסף מדוע נקבע חג החנוכה שמונה ימים, והלא היום הראשון לא היה מן המניין שכן דלק באופן טבעי על פי הכמות שהיתה בו ושהיתה אמורה להספיק ליום אחד ממילא (וידוע שיש מאות תירוצים על קושיית הבי", עיין המועדים בהלכה עמוד קנ"ז). וכשמדקדים בדברי הרמב"ם מוצאים שהוא דייק בלשונו ויישב את הקושיה הנ"ל, וז"ל: (שם הי"ב) "ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו **נרות המערכה** שמונה ימים". והנה ידוע מה שאומרים חז"ל שכמות השמן של נרות המערכה ליום אחד היתה לוג אחד שמן (עיין רש"י שמות פרק כ"ז פסוק כ"א), ואם נחשב כמה היה צריך לתת שמן עד שיכשירו זיתים ויעשו שמן טהור, נמצא שהיו צריכים עוד שבעה ליטרים של שמן לשבעת הימים הנותרים. וכשהדליקו בלילה הראשון כבר ניכר הנס שהרי היה פך קטן בלבד, והיו צריכים עוד שבעה לוגים שמן, שבעה לוגין פחות הפך.

ההיסטוריה של פך השמן

פעם שאלו אותי מנא לן שמצאו פך קטן, אולי מצאו חבית גדולה מלאה שמן טהור? ואמרתי להם שיש להוכיח זאת מיעקב אבינו כשיצא מבאר שבע ושכב בהר הבית, ושכב לישון על אבן אחת ויצק עליה שמן, ויש לשאול מנין לו השמן והרי לא היה לו שום דבר משלו, כמו שאמר י"ב במקלי עברתי את הירדן הזה? אלא אומרים חז"ל שיעקב אבינו מצא פך קטן, ושם בו מעט שמן, והתחיל ליצוק וכמה שיצק לא נפסק. אמר יעקב אבינו פך זה מיוחד הוא וצריך לשומרו ולקחו עימו. ועל אותו פך נאמר לאחר מכן 'ויעבור את מעבר יבוק', ואמרו חז"ל שחזר על פכים קטנים, ומכאן שממונם של צדיקים חביב עליהם מאוד - אותו הפך היה זה שמצא ושירתה בו ברכה. ופך זה נשאר תמיד אצל עם ישראל והיו משתמשים בו עד הנס שנעשה לחשמונאים באותו הפך (כך מפורסם משם הרב מ"ש משם הבא"ח).

אפר פרה אדומה נשאר עד היום

גם בפרשת פרה אדומה רואים שאמר לו הקב"ה למשה רבנו 'ויקחו אליך פרה אדומה תמימה' - מכאן למדו חז"ל שהפרה האדומה הראשונה שנעשתה במשכן היתה בזמן משה רבנו, ושמו ממנה אפר למשך כל הדורות, ובאפר שאר שמונת הפרות שנעשו אחר כך ערבבו מעט מהאפר של פרתו של משה רבנו, ועד ימינו אנו, נשארה צנצנת ובה אפר מפרתו של משה רבנו, והיא טמונה מתחת למקום המקדש, וכשיבא משיח צדקנו במהרה בימינו יקח מאותה הצנצנת, ויערבו עם פרה אדומה שיעשה ע"י המשיח, ויטהר עמה את כל עם ישראל, יראו עינינו וישמח לבנו בב"א.

חביבות מצות נר חנוכה

הרמב"ם בהלכות מציין את חשיבות מצות נר חנוכה, וז"ל (שם פרק ד הי"ב): "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולקח שמן ונרות ומדליק".

שלושה ימים שני ספרים בציפות

השנה יחול ר"ח טבת שני ימים ביום חמישי וביום השישי. ביום חמישי מוציאים שני ספרים, וביום ששי מוציאים שני ספרים וגם בשבת מוציאים שני ספרים, לא בגלל ראש חודש, אלא בגלל קריאת הנשיאים של 'זאת חנוכה', נמצא שיוציאו שני ספרים שלושה ימים בציפות.

שכח ולא אמר יעלה ויבוא ביום שישי זה

ביום שישי יש להזהר שלא לשכוח לומר "יעלה ויבוא" במנחה.

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום **בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל** ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור". משמע בפשטות מדבריו שנכנסו ביום כ"ה ומן הסתם עד שמצאו את הפך וארגנו את המקום היה כבר ליל כ"ו ואז נגשו להדליק את המנורה. ולפי זה לכאורה היה צריך חג החנוכה להתחיל ביום כ"ו בניסן, ומדוע קבעוהו ביום כ"ה בכסלו? אלא הביאור הוא שקבעו את יום הנצחון שבו הוכר הנס והפלא שעשה הקב"ה עם בני ישראל, ואותו היום היה כ"ה בכסלו, וזאת למרות שההדלקה בפועל היתה בליל כ"ו. ויש המבארים שדעת הרמב"ם היא, שכיון שצריכים להדליק בוקר וערב, מן הסתם הדליקו ביום כ"ה וקבעו את יום זה להדלקת נרות החנוכה זכר להדלקת המנורה (ועיין במעשה רוקח על הרמב"ם).

שרף, נס, וחי

הרמב"ם מפרט את ברכות הדלקת הנרות בחנוכה וז"ל: (שם הי"ד) "כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה. והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות ואלו הן: בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר (של) חנוכה; בא"י אל" מ"ה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה; בא"י אל" מ"ה שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. וכל הרואה אותה ולא בירך מברך שתים, שעשה נסים לאבותינו, ושהחיינו. ובשאר הלילות המדליק מברך שתים, והרואה מברך אחת, שאין מברכין שהחיינו אלא בלילה הראשון", עכ"ל (עיין בליקוטים עמוד תרל"ט).

מִן הָבֵן אֵישׁ חַי זֵעִי"א, הֵבִיא סִימָן נָאָה לְסֹדֶר הַבְּרֻכּוֹת (עיין בא"ח פרשת וישב אות א') על פי הפסוק: (במדבר כא, ח) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה צִשֶׁה לָךְ שִׁרְיָן (להדליק) וְשִׁים אֹתוֹ עַל נֶס (שעשה נסים) וְהָיָה כָּל הַנֶּשֶׁךְ וְהָאָה אֹתוֹ וְחָי" (שהחיינו).

מדוע לא בטלו את השמן הטמא בשמן הטהור

בקובץ על הרמב"ם (הנ"ל) מקשה, לשם מה היה צריך הקב"ה לעשות נס ששמן המספיק ליום אחד ידלק למשך שמונה ימים, והרי יכלו לפטור את הבעיה על פי הדין "קמא קמא בטיל", וזאת על ידי שהיו מערבבים מעט שמן טמא בפך של השמן הטהור באופן שיש בו יותר מפי ששים כנגד השמן הטמא, וכשכבר התבטל, היו מערבבים שוב מעט שמן טמא וכן הלאה, באופן שיספיק לכמה ימים, עד שיעשו שמן טהור מחדש?

ונאמרו על כך כמה תירוצים: א. בקובץ מתרץ (שם), שלא מועיל לומר קמא קמא בטיל היכא שעושה כן במחשבה תחילה, ונחשב כאילו שפך הכל בפעם אחת. ב. ואפשר עוד ליישב, שרצה הקב"ה דוקא לעשות להם נס גדול בכדי להראות את הנסים והנפלאות שעשה עמם. למרות שטומאה הותרה בציבור ויכלו מעיקר הדין להדליק בשמן טמא - אך לא רצה הקב"ה שיעשו את חנוכת הבית ואת ההתחלה בטומאה (עיין פנ"י שם). ג. ועוד אומרים התוס' שאם גזרו על הגויים להיות כמו זבים (זו טומאה רק מדרבנן, ומדוע היה הקב"ה צריך לעשות נס? אלא להראות לעם ישראל שעל פי קביעת החכמים למטה, נפסק למעלה), אם כן רצו לפרסם שלא נגעו בפך הזה. או כמו שאומר הר"ן שמצאו פך קטן חתום בחותמו של כהן גדול, והיוונים בראותם חותמת של כהן גדול היו חושבים שיש בו אבנים טובות ומרגליות ובודאי היו שוברים אותו, ועל כן רצו לפרסם לכולם שהוא נשאר חתום וזה אות ועדות שלא נגעו בפך כלל ועיקר, כי לא ראו אותו.

ד. התוס' שואלים: מה דין תנור עם פתח מלמעלה, שהתחיל לאפות בו ביו"ט לצורך אוכל נפש, ונפל לתוכו חתיכת עץ ירוק, ואם לא יהפכנו, לא תבער האש כדבעי. ומאידך, אם יהפכנו - הרי מבטל כלי מתחילה? (עיין תוס' ביצה דף ד' ע"ב ד"ה והתנן).

וכיון שאין מבטלין איסור לכתחילה, על כן לא לקחו טיפות שמן טהור והוסיפו על שמן טמא

מסובב כל הסיבות

אחד המפרשים אמר שכשנכנסו היוונים להיכל, טמאו את השמנים במיוחד, ואת הפך הזה לא טמאו ולא עלה בדעתם כלל לנגוע בו לפי שהיה מלא באבק שהצטבר עליו כל השנים, ומלא קורי עכביש וכדומה, וכל זה סיבב

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

מקץ - תשס"ג - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהוּ זְצוּק"ל

שבע ברכות לפני הלילה של היום האחרון

גם ביום השביעי של שבעת ימי המשתה של חתן יש להזהר שלא למשוך את הסעודה האחרונה עד הלילה, שכן לא יוכלו לברך את שבעת הברכות מאחר שכבר נגמרו שבעת הימים. פעם הגעתי ל'שבע ברכות' של בנו של אחד האדמו"רים ביום השביעי, וראיתי שמתכוונים למשוך את הסעודה עד הלילה. ישב שם הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל ולחשתי לו שאני לא נשאר עד הלילה, וכששאל אותי לפרש הדבר, אמרתי לו מכיון שלא אוכל לענות 'אמן' על שבע הברכות שהם ברכות לבטלה (למ"ד, עיין ברכי יוסף על או"ח סי' קפ"ח ס"ק י"ד, וכה"ח שם ס"ק מ"ד משם עוד פוסקים), ואמר לי שגם הוא קם והולך. שמע האדמו"ר את שיחתנו, שאל את האדמו"ר מו"זיניץ שהיה נוכח גם כן ואמר לו שיכולים להמשיך בסעודה ללא חשש. לא שקט ולא נח עד שקרא לדיינים שלו ואמרו לו שאין בחצר מנהג מיוחד על כך. מייד קרא האדמו"ר למלצרים שיחלקו את המנות לסעודה, ומיד נטלו דיינים וזירזם לגמור את הסעודה לפני הלילה. המסובים התפלאו על הדבר, והיו שם גבירים עשירים שבאו מחוץ לארץ במיוחד לסעודה הזו ונאלצו לאכול בחפז עם צלחות על ברכיהם, וכולם ביררו את העניין הלכה למעשה, ונתקדש שם שמים ברבים. והדבר החשוב הוא שלמדו הלכה חשובה ביותר ודנו ופלטו בזה עד שעות מאוחרות בלילה.

הפטרות בשבתות חנוכה

בחנוכה אנו קוראים את פרשת הנשיאים. ואומר רש"י: הטעם הוא כיון שהם גם כן חנכו את המקדש הנמרא אומרת: אם חלו שתי שבתות חנוכה - בשבת הראשונה מפטירין "רוני ושמחי", ובשניה, מפטירין "ויעש חירום".

חצי קדיש לאחר קריאת התורה

ביום ר"ח טבת שהוא גם חנוכה: מוציאין ב' ספרי תורה. על הספר הראשון אין אומרים קדיש, כיון שבר"ח צריך שיעלו ד' עולים, ובספר ראשון עולים ג' אנשים, ורק בספר שני עולה הרביעי, והוא אומר חצי קדיש.

אבל בדרך כלל כשמוציאין ב' ספרי תורה, כגון בשבת זו:

דעת הספרדים: קוראין בספר הראשון ז' עולים בפרשת השבוע, והמשלים אומר חצי קדיש. המפטיר קורא בספר שני בחנוכה הנשיאים מענין היום, ואומר חצי קדיש.

דעת האשכנזים: מניחים את ב' ספרי התורה על התבה, ואומרים חצי קדיש אחד על שניהם (עיין מש"ב סי' קמ"ז ס"ק כ"ז).

והנ"מ היא: אשכנזי שמתפלל אצל ספרדים ויעלה משלים: יאמר קדיש. וספרדי שמתפלל אצל אשכנזים: גם אם ישמע קדיש אחד יוצא יד"ח.

ערבית ליל שבת זו

אין אומרים "במה מדליקין", כיון שבחנוכה כל השמנים מותרים. אבל "על הניסים" אומרים.

ביום השמיני שחל להיות בשבת

המפטיר קורא מ - "ביום השמיני" עד "פדהצור", וממשיך בפרשת "בהעלותך" וכו' עד "וכן עשה את המנורה".

היונים גזרו שלא להזכיר שם שמים

הרב בעל הבא"ח כותב (רב פעלים חלק ד' סוד ישרים סימן י"א): "אחד מתושבי בומבי שאל: אמרו חז"ל כי בימי החשמונאים גזרה מלכות יון על שבת, ר"ח ומילה, ולא ידענו מה היתה הגזרה על ר"ח, מה בטל ממנו? גם אם גזרו על הנידה מדוע לא אמרו נידה בכל הדברים הללו? (והוא ציין להם על מסכת מעילה דף י"ז ע"א על הגזרות שגזרו). ומובא בגמרא, כשנכנסו היונים לארץ ישראל, ביטלו שבת, ראש חודש, מקוואות ומילה, ועוד גזרו שאסור להזכיר שם שמים (עיין מסכת ר"ה דף י"ח ע"ב).

ואם לא אמר יעלה ויבוא: נכנס לבעיה. כי אם ר"ח למשל יחול ביום ד' וה', או ביום ד' בלבד, ולא אמר "יעלה ויבוא" במנחה - ישנה מחלוקת בפוסקים (עיין תוס' ברכות דף כ"ו ע"ב ד"ה טעה) אם חייב לחזור או לא, ומספק, יתפלל נדבה.

דהיינו יתפלל שתיים בליל שני של ראש חודש ויוכל להזכיר בו יעלה ויבוא ובה יהיה לו תשלומים. ומיהו כל זה כשראש חודש עדיין חל ביום השני. אבל אם שכח לומר יעלה ויבוא ביום שני של ר"ח במנחה, לא נוכל לומר שיש לו תשלומים בלילה שאחרי כן, שכבר יצא ראש חודש. בעיה זו שייכת השנה אם ישכח לומר יעלה ויבוא ביום ששי שהוא היום השני של ראש חודש, שהרי לא יוכל לקבל תשלומים בתפלת ליל שבת שהרי יצא ראש חודש. ושמא תאמר שיתפלל את התפלה בנדבה, זה אינו אלא בימות החול, אבל בשבת אין תפלת נדבה, מאחר ואין קרבנות נדבה אלא קרבנות מיוחדים. ושמא תאמר שישמע את תפלת מעין שבע של החזן ויתכוין לצאת בה ידי חובה וכמו דעת המקובלים שנחשבת לתפלה גמורה, גם זה לא יועיל שהרי לא אומרים בחזרה זו יעלה ויבוא. על כן יש להזהר מאוד ולעשות סימנים ביום ששי שלא ישכח לומר יעלה ויבוא כי לא יהיה לו על זה תשלומים. ובעלמא כאשר יחול ראש חודש ביום חול, יוכל להשלים על ידי תפלת נדבה, אבל השנה זה לא יהיה שייד.

ועכ"ז לא יחזור ויתפלל, אלא יכוון לצאת יד"ח ב'מעין שבע', אפילו שלא אומרים בה "יעלה ויבוא".

רצה, יעלה ויבוא ועל הניסים בברהמ"ז אחרי צאה"כ

בסעודה שלישית של שבת זו צריך להזכיר בברכת המזון מעין המאורע. נשאלת השאלה: מה הדין אם האריך בסעודתו ויצאה שבת, האם יכול עדיין להזכיר 'רצה' או 'יעלה ויבוא' או לא? מרן כותב בהלכות ברכת המזון (סי' קפ"ח) את הלכות אמירת יעלה ויבוא בשבתות שחל בהם ראש חודש וכן בימים טובים ובמועדים, ואת הדין של מי ששכח לאומרו. והוא כותב שם (סעי' ט' - י') וז"ל: "ג' שאכלו בשבתות ויו"ט, ושכחו להזכיר מעין המאורע והם צריכים לחזור לראש בהמ"ז, יברך כל אחד בפני עצמו, כי מידי זימון כבר יצאו. היה אוכל ויצא שבת, מזכיר של שבת בברהמ"ז דאזלינן בתר התחלת הסעודה, והוא הדין לראש חודש ופורים וחנוכה". כלומר, שבכל סעודה שלישית בשבת רגילה אם יצא שבת אומר 'רצה', רק שלא יאמר את יום השבת 'הזה' (בן איש חי). אלא שמוסיף מרן: 'הוא הדין גם בחנוכה ופורים'. ומבאר המשגיב (סקל"ד), וז"ל: "ר"ל דאם אכל בהם ונתאחר הבהמ"ז עד הערב צריך להזכיר דאזלינן בתר זמן התחלת הסעודה והוא שלא התפלל ערבית וכנ"ל ועיין לקמן בסימן תי"ט". כלומר, שלדעת מרן במוציא שבת הקרוב צריך לומר על הניסים למרות שיצאה השבת עד סוף הסעודה שהרי אזלינן בתר התחלת הסעודה (ועיין לכה"ח שם ס"ק מ"ג שמרן בב"י הביא בזה מחלוקת בין אורחות חיים להרא"ש, עיי"ש).

דעת הבא"ח - אין לומר 'על הניסים' אחרי צאה"כ

הבן איש חי כותב אחרת, וז"ל: "היה אוכל ויצא שבת מזכיר של שבת בברכת המזון דאזלינן בתר התחלת הסעודה. אבל בראש חודש וחנוכה אף על גב דגם בזה איכא פלוגתא מורין בזה שלא יזכיר". דהיינו, דעת מרן הבא"ח שיש לחלק בין סעודה שלישית בשבת רגילה שאומר 'רצה' אפילו לאחר צאת השבת. ואילו בשבת חנוכה או שבת פורים - אין מזכירין "על הניסים" לאחר צאה"כ. ועל כן יש להשתדל השנה לגמור את הסעודה השלישית לפני צאה"כ כדי שלא להכנס למחלוקת הפוסקים אם להזכיר את על הניסים או לא.

לסיכום, אם האריך בסעודה שלישית ויצאה שבת: דעת השו"ע - (בשבת רגילה אומר "רצה"), ובחנוכה ופורים אומר "על הניסים"

דעת הבא"ח: ישתדל לסיים מוקדם את הסעודה, כדי לא להכנס למחלוקת.

וכל זה ב"על הניסים", אבל "רצה" - יאמר.

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מקץ - תשס"ג - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

בחנוכה – מהדין: מספיק שידלק חצי שעה, ואם אמר "אני מדליק נר חנוכה לחצי שעה ולאחר מכן אכבה את הנרות, או אשתמש במותר השמן" – מותר. ואעפ"כ יש מחמירים מחמת הרואים שלא ידעו שעשו תנאי.

ועל כן, הקונה שמן לחנוכה לא יאמר "שמן זה לחנוכה" כי יש אומרים שבכך הקדיש את כל השמן, גם מה שנותר לאחר החנוכה. אלא יעשה "תנאי" ויחשוב בדעתו שאין כוונתו שכל השמן יהיה לחנוכה, ואז יוכל ליהנות מהמותר. ואם לא התנה – כל מה ששם בחנוכה אסור בהנאה, כי מסתמא דעתו היתה שידלק למצוה עד תומו. אבל מה שנשאר בבקבוק – מותר אפילו בלי תנאי.

היו אומרים מי שיש לו "שושנה" ברגלו, יקח מעט מהשמן של חנוכה ויתרפא וסמכו על הכתוב "ומותר קנקנים נעשה נס לשובנים". אך אין כל היתר לקחת משמן של חנוכה. וא"ת שלוקח שמן לאחר חצי שעה, או שהרוח באה וכבתה ולקח מהשמן הנותר, מ"מ כבר כתבו השו"ע והב"ח, אמנם "כתבתה אין זקוק לה" אך מצווה שידליק שוב. ואם יקח ממה שנשאר אחרי חצי שעה, ועל דעת זה הדליק – מותר.

שעון שבת

יש מי שאומר: שאם כיון אדם בע"ש את השעון שבת שהאור בביתו ידלק בשעות מסוימות, ובשבת הוא רוצה שהאור ידלק למשך שעה נוספת, רשאי הוא להוסיף בשעון שבת, כי זה רק גרם הדלקה. אך להלכה יש לדעת, שתקיעה זו היא יצירת כלי בשבת, שבעוד זמן יכבה או ידלק החשמל ועל כן מאד צריך להזהר שלא תיגע בו יד.

ישנם שאומרים להקדים מותר, ולאחר אסור, ויש אומרים להיפך. אך אנו אומרים לא תיגע בו יד כלל. ועוד ששעון שבת הוא מוקצה מחמת איסור, ותוקע חייב משום בונה. ועל כן, לא תיגע בו יד כי סקול יסקל.

נר חנוכה קודם ליינ

כתוב: "אדם שיש לו סכום כסף שיכול לקנות בו או נר חנוכה או יין לקידוש היום – יקנה נר חנוכה משום פירסומי ניסא. וה"ה, נר חנוכה קודם ליינ של הבדלה" (שו"ע סי' תרע"ח).

מזיגת מים ליינ

היה גבאי שנהג להביא יין בדיוק בשיעור של כוס להבדלה במוצאי שבת, ואמרתי לו שאסור לו לעשות כן בשבת כיון שמכין משבת לחול. אבל אם יביא יותר, כך שאם ירצו לשתות יהיה – מותר.

הגמרא מספרת שרבה היה לו ענין עם רב יוסף, ורצה לפייסו. מה עשה? הלך רבא בערב כיפור והביא לרב יוסף יין מעורב עם מים חמים, ונתן לו לשתות. רב יוסף שהיה סגי נהור ולא ידע מיהו, אמר: חום היין הזה הוא כמו שרבה היה מוזהר לי. אמר לו רבא: אני רבא, ובאתי לפייסך.

על הפסוק "ויבא לו יין וישת", אומר הזהר הקדוש "רמא ליה מיא ביינא". וצריך למהול את היין במים, ועל פי הקבלה יש למזוג ג' טיפות מים. שאלו את הבא"ח (ר"פ ח"ב חלק או"ח סי' מ"ה): היכן מצינו ענין ב - ג' פעמים? וענה להם: שיש טעם לזה על פי הסוד. ויש מקפידים לקרא את הזהר של ליל שבת ובעת אמירת המילים "רמא ליה מיא ביינא" – מוזהרים את המים ביין.

ברכת הגפן פוטרת את כל המשקים

בסידור "קול אליהו" כתבנו (בעמוד ת"י) שלפני הקידוש יאמר את נוסח "לשם יחוד": "הנה אנחנו באים לקיים מצוות עשה דאורייתא לקדש את השבת (בדברים), ולקיים מצוות עשה דרבנן לקדש על היין, כמו שפירשו רבותינו ז"ל פסוק: זכור את יום השבת לקדשו – זכרהו בדברים הנאמרים על היין וכו' והריני מתכוון לפטור כל המשקים שבשעודה".

וברגע שנצחו החשמונאים, באו "עמד" ואמרו לחכמים, אנו רוצים לכתוב בכל השטרות שם שמים 'י-ק-ו-ק' כיון שהיונים רצו לבטל זאת, אנו רוצים להזכירו. ועוד, שאתם החכמים המשכתם לעסוק בתורה והזכרתם שם שמים, אבל אנו "עמד" חששנו מלהזכירו.

אך החכמים אמרו הרי אדם פורע שטרו מחר, וזורק את השטר ונמצא שם שמים מתחלל. אבל הציבור לא שמעו (ענין הרש"ש על רש"י שם). וביום ראש השנה עשו חשבון נפש, וביום צום גדליה החליטו שלא יזכירו שם שמים, ועשוהו יום חג, שהעם הסכימו לבטל לכתוב שם השם בשטרות, עיי"ש.

זהירות בשם ה'

בעיתונים. פעם הזמנתי עורכי עיתונים ואמרתי להם, שלעיתים הם מזכירים שם ה' בעיתונים, ואף בשפה הערבית, ואחר כך הקורא צריך לגזור ולגונזו. והצעת היתה, שישנו באות אחת, אך לא שמעו לדברי. על כן, הקונה עיתון דתי, חייב לעוטפו בנייר או ניילון, וכך יוכל לזרוקו. ובעיתון דתי או אחר, ששם מוזכר שם שמים עליו לקודרו ולהניחו בגניזה.

בשטרות. אדם שיש לו דולר שכתוב עליו שם ה' באנגלית – צריך להזהר שלא להכנס עימו לנוחיות. ואומר הרב 'שדי חמד': שם ה' בכל לשון, נקרא שם ה' – ואסור להכנס עימו לנוחיות אם הוא גלוי, אבל אם מונח בארנק או אפילו בכיס המכנסיים – מותר.

על חולצה. ובכלל, אם אדם לובש חולצה וכתוב עליה "שלום" – אסור להכנס עימה לנוחיות, כיון ששלום הוא שמו של הקב"ה. ועד היום ישנם עדות באשכנזים שאינם אומרים אף פעם "שלום", אלא "שולם". אבל חולצה שכתוב עליה "שלום עכשיו", מותר להכנס לנוחיות, כיון שמצורפת עימה מילה נוספת.

אין שלום עם הגויים

ישנם שני סוגי שלום, שלום קטיעא, ושלום מוחלט. עם ישראל תעשה שלום מוחלט. אבל עם גויים, תעשה שלום קטיעא, כי אין לסמוך על השלום שלהם. על הפסוק "וינשק עשיו את יעקב אבינו ויבכו" לשם מה בכו? אומר התרגום יונתן בן עוזיאל: שצוארו של יעקב נעשה שיש, ועשיו בר לנושכו, ושיניו נעשו כמו שעווה ונמסו, וכל אחד בכה, זה על צוארו וזה על שיניו (ענין שם בראשית פרק ל"ג פסוק ד').

לשנה אחרת קבעום

כתוב "עשו שמונה ימים וכו' ולשנה אחרת עשו אותו יום טוב" – שואל הרב בא"ח: מדוע חכמי אותו הדור קבעו את מצוות ההדלקה רק "לשנה אחרת", ולא באותה שנה? ומבאר, שגם באותה שנה שמחו בכל יום ויום מימי החנוכה, והיו הגדולים שנתעו; לשנה אחרת ראו בשמים האלה גדולה של חנוכה, הנחה על המשמל הסכמה לכך, אמרו, אם כך נדליק בכל שנה ושנה, וקבעום להדלקה בכל שנה ושנה (ענין בן יהוידע על שבת כ"א ע"א).

הנותר משמן החנוכה

בשו"ע כתוב (סי' תזר"ע סעי' ד'): "הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור להדלקה – עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו. ואם נתערב בשמן אחר ואין שישם לבטלו – יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו", עכ"ל.

שמן הנותר ביום שבת מהדלקת הנרות – דינו מוקצה ואסור להשתמש בו, כי מינו דאתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא, ואין אדם יושב ומצפה אימתי יכבה נרו. וכן אסור לטלטלו.

קול צופיך

מנחם הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מקץ - תשס"ג - מאת מנחם הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

וזאת כדי לצאת מידי כל ספק שיוכל לשתות באמצע הסעודה יין או משקה חריף אחר או משקאות קלים. אך אם בירך ולא כיון כן, נכנס לספק, ועכ"ז לא יברך תוך הסעודה.

זהירות בחנוכיה שמול הדלת

המניח את החנוכיה ליד פתח הדלת צריך להזהר בשבת בעת פתיחת הדלת. שאם הדלת נפתחת מול החנוכיה עלול לגרום לכיבוי, ואם החנוכיה מאחורי הדלת עלול להפילה כשפותח את הדלת. ועל כן יניח מע"ש קרש וכדו' בריצפה שיזכור לא לסגור את הדלת עד הסוף (עיין שו"ע סי' תר"פ).

הדלקה בע"ש ובמוצ"ש

בעלמא אנו אומרים "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". ואם כן בליל שבת היה צריך להדליק קודם נרות שבת ולאמ"כ נרות חנכה, אך אנו נוהגים שידליק נרות חנכה בתחלה, ואחר כך תדליק האשה נרות שבת (עיין בא"ח שם אות כ').

במוצאי שבת: דעת השו"ע, יבדיל, ואחר כך ידליק נר חנכה, כיון שהבדלה שייכת ליציאה משבת, והדלקה שייכת ליום ראשון, ובדין שהבדלה קודמת. דעת הרמ"א, ידליק נר חנכה, ואח"כ יבדיל (המש"ב נוטה לדעה הראשונה. עיין שם סי' תרפ"א).

וכתב הבא"ח (שם אות כ"א) שהדרך הנכונה, בבית הכנסת - מדליק, ואח"כ מבדיל. בבית - מבדיל, ואח"כ מדליק.

ויהי רצון שנוכח לראות בבנין ביהמ"ק, ונראה הדלקת נרות שם במנורה הטהורה שעשה משה רבנו עליו השלום, וכ"ש למ"ד שהמנורה שבמשכן עשאה

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

